

A CSERNÁTONI MÚZEUMRÉSZLEG MEZŐGAZDASÁGI SZERSZÁM- ÉS GÉPKIÁLLÍTÁSA

HASZMANN PÁL

Múzeumunk megnyitásakor, 1973-ban, elhatároztuk, hogy összegyűjtjük vidékünk mezőgazdasági múltjával kapcsolatos tárgyi anyagokat is. A gondolat a múzeumalapító idős Haszmann Pál érdeme, aki meghatározta ezen a téren a legsürgősebb teendőinket is.

Az 1970-es évek végére igen gazdag, értékes anyagot sikerült összegyűjteni és megmenteni a pusztulástól, elsőbbséget biztosítva Csernáton és vidéke hagyományos gazdálkodási eszközeinek. A kiállított tárgyak egyik érdekessége, hogy többet közülük helybeliek készítettek, gyártottak vagy tökéletesítettek.

Községünk a múltban is kiterjedt szántó, legelő, kaszáló és erdő területtel rendelkezett. Földműveseink már a múlt század közepén használták az általánosan ismert mezőgazdasági gépeket és eszközöket, esetenként pedig hozzá is járultak azok tökéletesítéséhez. Térségünk ezermesterei közül kiemelkedik alsócsernátoni Végh Antal és fia Végh Ignác, valamint az albisi Pánczél József.

Végh Antal (1811. márc. 21–1882. jan. 22) az 1848-as forradalom idején a legendás hírű kézdivásárhelyi ágyúgyár egyik főmunkatársa volt, ahol főleg öntömesterségbeli tudását kamatoztatta.¹ A szabadságharc leverése után, „a kardból ekét kovácsolt”, ismereteit a békés építőmunka szolgálatába állította. Vízimalmot, szélimalmot, gőzgépet, cséplőgépet szerkesztett. Legfontosabb találmánya azonban „a Végh-féle vaseke”, melyből 1973-ban sikerült egy példányt azonosítani és gyűjteményünk számára megszerezni. A híres ekékből a csernátoni műhelyben sok ezer darab készült. Ez a típus kiszorította vidékünkéről az addig használt faekét. Az 1860–1890-es években nagyon sok erdélyi, moldvai és havasalföldi gazda igényelte a könnyen igazvonható, kitűnően használható fagerendelyes, vaskormánylemezes ekét. Végh Antal elkészítette a váltóekét is, amely dombos területeken igen jól bevált. A csernátoni „gépgyárban” a mester 10–12 emberrel is dolgozott. Munkásságát fia, Végh Ignác folytatta, aki szintén mezőgazdasági gépek szerkesztésével, tökéletesítésével és gyártásával foglalkozott. Mindketten számos gazdasági kiállításon vettek részt, az általuk gyártott gépek és szerzők elnyerték a kortársak elismerését.

„A múlt év folyamán a szászok gazdasági egylete Czikmántoron kiállítást rendezett, hol a sok külföldi és belföldi vasekék mellett a Végh Antal féle székely ekét ítélték a legcélszerűbbnek a szászok[...] A gazdaközönség kedvéért megemlítem még, hogy Végh Antalnak egy fia, Ignác, szintén vaseke készítő ki épp oly tökéletes ekéket készít mint néhai édes atyja készített, és itt lakik Alsócsernátonban” – olvashatjuk a Nemere című újság 1882. január 29-i számában.²

A tanítvány és utód Végh Ignác sem hozott szégyent atyjára. Szakmai tudásáról tanúskodik az alábbi dicsérő oklevél is:³

„Az erdélyi gazdák Sepsiszentgyörgyön 1879. október hó 2-től 5-ig tartott vándorgyűlése és tárlata VÉGH IGNÁCZ részére kiállított ekéért nyert bronz érem mellé alólírt bíráló bizottság ezen dicsérő oklevelet állítja ki. Sepsiszentgyörgy, 1879. október 5-én“.

A bíráló bizottság nevében

HINCZ LAJOS,
elnök
TARCZALY ENDRE,
jegyző

A két Végh neve mellett az albsi ezermester Pánczél József nevét kell megemlíteni. Ő készítette el a múlt század végén a sortávolságra állítható kapálógépet.

* * *

Múzeumi gyűjteményünk legrégebbi darabjait a XVI–XVII. századi ekepapucskok, faásók, favillák, faboronák, fahengerek, díszített kapák, sarlók, lószerszámok, kengyelek, zablák, béklyók, csengettyűk, harangok alkotják.

1880–1890 között az angol, német, osztrák–magyar gyártmányú cséplőgépek eljutnak vidékünk földműveseihez is, kiszorítva ezáltal a cséphadarókat és a lovas cséplőszerkezetet. Kezdetben több gazda közös vagyonát képezi a cséplőgép, később egyéni tulajdonba megy át.

A cséplőgép és kellékei:

1. Gőzkazán (masina, gőzgép, tüzesgép). Két fajtája volt: vontatható és magánjáró;

2. Cséplőgép (cséplőszekrény) fa vagy vasvázra építve különböző dob-szélességgel, sík- vagy golyóscsapágsorral;

3. Szalmafelhordó (elevátor);

4. Vízszivattyú (pompa), mely tűz esetén oltásra volt alkalmas.

A kellékekhez tartoztak a rosták, szíjjak, dobkések, csapágyak, ékek, ponyvák, héber, kéziszerszámok stb.

Gyűjteményünkben jelenleg egy 1905-ben és egy 1910-ben gyártott gőzkazán van. Gyártási helyük:

M.K. ÁLLAMVASUTAK GÉPGYÁRA BUDAPEST

M.K. ÁLLAMI GÉPGYÁR BUDAPEST

Cséplőszekrényeink, az 1905-ben gyártott HOFHER-SCHRANTZ gép és az 1910-ben gyártott C3¹/₂ magyar állami gép.

Itt jegyezzük meg, hogy régen a cséplés egész műveletét masinálásnak, gépelésnek nevezték.

A nagyobb gépek csoportjába tartozó traktorok közül egy 1922-ben gyártott amerikai, petroleummal működő „FORDSON” és egy HOFHER-SCHRANTZ-CLAYTON-SHUTTLEWORTH H.S.C.S.R. 30–35 típust is találunk. A vetőgépek közül megemlíthetjük az EDELVEIS 12 soros század eleji gépet, a 13 soros KUHNE-MASON és az ORIGINAL MELICHAR BRANDYS N.L. kanalas típusút, a PRACNER-METEOR, a SOCIETATEA ANONIMA és a FECSKE-DRILL 12 soros vetőgépeket.

Kiállítási anyagunk érdekességei közé tartoznak még a különálló kerekre szerelt herefejtő, a két világháború között használt műtrágyaszóró, hazai és külföldi gyárak magtisztítói, szelektorai. A háromekefejes és a „SACK” ekéket a SOCIETATEA BEHLES MASINE AGRICOLE BUCARESCI cég forgalmazta.

A múzeumlátogató gyűjteményünkben még vashengereket, perjetépőt, boronákat, küllős kapákat, kaszáló- és kapálógépeket, marokrakó aratógépet, arató-kötözőgépet (M. Cormock-félét), burgonyapergető ORIGINAL HARDER gépet, század eleji tárcsás boronát, ORIGINAL BRÜMMEL burgonyafüllesztőt, különböző lencse és csigarostát, szecsálógépet, szállítóeszközöket, kocsikat, szekereket, szánakat is láthat.

E rövid közlemény a vidékünkön eddig kallódó mezőgazdasági eszközanyag egy részét mutatja be, célja az érdeklődés felkeltése az országszerte is igen ritka, értékes gyűjtemény iránt.

IRODALOM

¹ NÁDASI JÁNOS: *Egy öreg székely gépész*. Nemere. Politikai, társadalmi, szépirodalmi és közgazdasági lap, Sepsiszentgyörgy, XI. évf., 80. sz., 1881. szept. 25. 3. l.

² FEKETE ANDRÁS: *Végh Antal, székely naturalista, meghalt*. Nemere, XII. évf., 9. sz., 1882. jan. 29. 2—3 l.

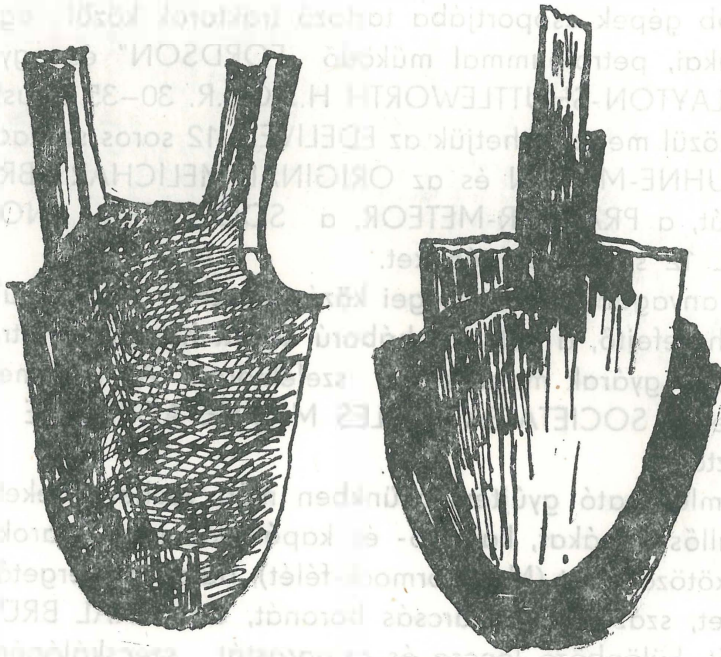
Ezen írással is emlékeztetni szeretnénk községünk neves fia halálának 100. évfordulójára.

³ A diploma a Csernátoni Múzeum tulajdonában van.

Rezumat

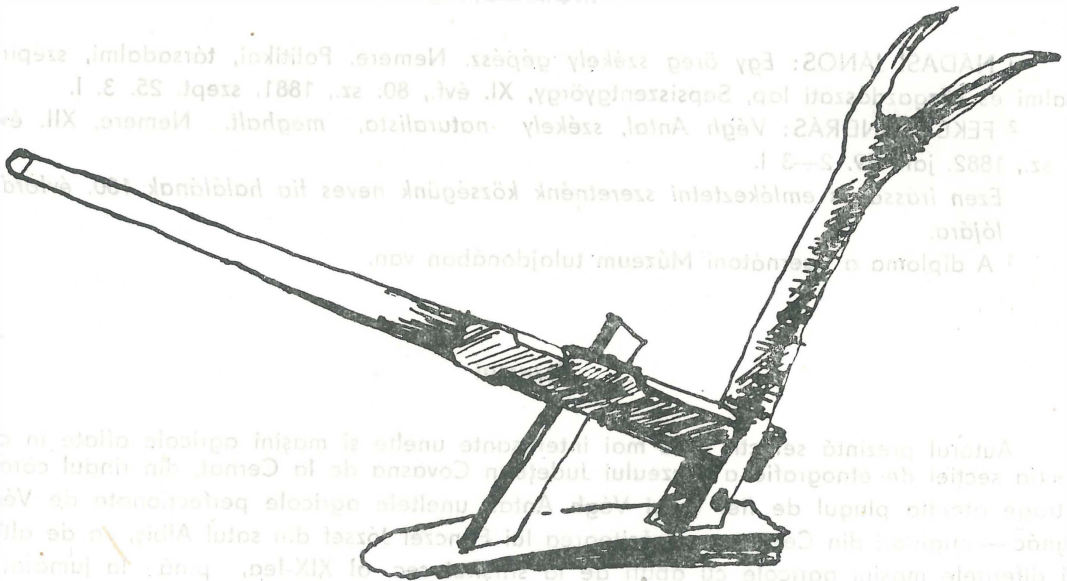
Autorul prezintă selectiv cele mai interesante unelte și mașini agricole aflate în colecția secției de etnografie a Muzeului Județean Covasna de la Cernat, din rîndul cărora atrage atenția plugul de fier a lui Végh Antal, unelte agricole perfecționate de Végh Ignác — originari din Cernat —, prășitoarea lui Pánczél József din satul Albiș, ca de altfel și diferitele mașini agricole cu aburi de la sfîrșitul sec. al XIX-lea, pînă la jumătatea sec. XX.

PLANȘA 9

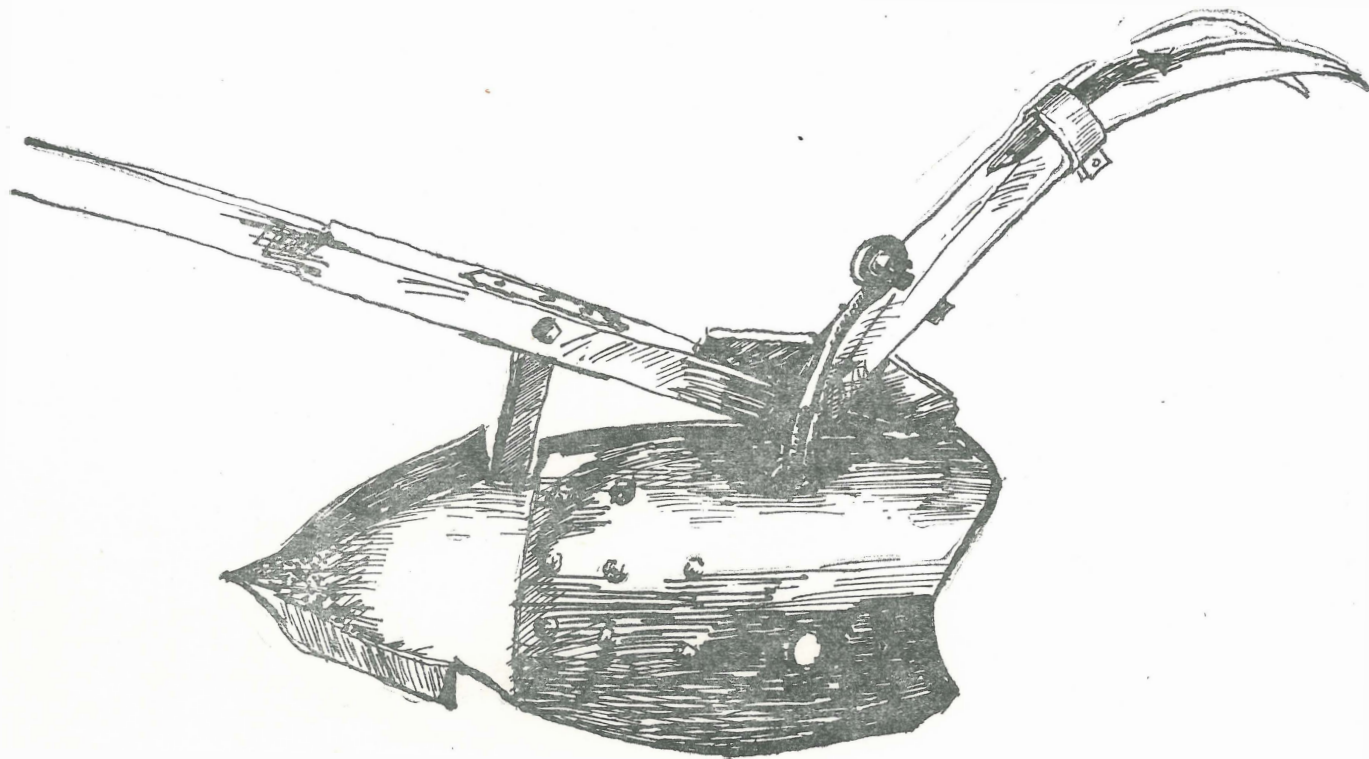
Ekepapucs XVII. sz.

Faásó vaspapuccsal XVIII. sz.

Faeke XVIII. sz.

PLANŠA 10

„Végh“ féle vaseke

